

varias epistolas propria manu Calvinii et aliorum proto-reformatorum exaratas.

Vestis nova pastoralis, et doctoralis more anglicano pretiose ornata holoserico, quae vestis sive toga cum tunica et femoralibus constitit mihi censum et viginti imperialibus; et multa alia quae jam in rutuba mihi non succurrunt, veluti Codex manuscriptus in 8°, continens collectionem variarum synodorum Hungaricarum.

Disputatio manuscripta inter Isaacum Basirium D. et N. Krsykowsky Polonum D. jesuitam Albae Juliae.

ADALÉK KÖNYVKERESKEDÉSÜNK XVIII. SZÁZADBELI TÖRTÉNETÉHEZ.

Közlő: Békesi Emil.

A m. k. helytartótanács útján 1772. évi augusztus havában egy »Ordo pro bibliopolis in Hungaria stabiliter manentibus« tétellett közzé, mint a mely az örökös tartományokban már életbe volt léptetve, s mely mig egyrészt most már nem igen kerül kézbe, — bár nyomtatva küldetett szét — másrészt a magyarországi könyvkereskedés történetéhez fontos és nem érdektelen adat. Latinul és németül adatott ugyan ki, de mi lehetőleg szóhű magyar fordításban közöljük.

1-ször. Mindenki, a ki magát a könyvkereskedésre szánja, azt előbb kellőképen tanulja meg; azért köteleztetik valamely szabadalmazott könyvkereskedőnél hat évet mint tanuló tölteni.

Azon esetben pedig, ha a tanuló a járandó szabad koszt és szálláson kívül felső- és fehér ruhát is kapna, a tanuló-idő hét évre terjesztetik ki.

2-szor. A tanuló idő alatt avattassék be a tanuló a könyvkereskedés szükséges ismeretébe és a német és a latin nyelven kívül még egy idegen nyelvet tanuljon meg.

3-szor. Ha valamely tanuló főnökétől megszökik, azt fel fogadni és kitanítani az örökös tartományok egy másik könyvkereskedőjének nem szabad, hanem a tanuló első főnökéhez vi-

tessék vissza; ha pedig rosz bánás következtében szöknék el a tanuló főnökétől, vagy ez őt rosz viselete miatt távolítaná el: az ügy a helyi könyvkereskedői hatóság által vizsgáltassék meg és intéztessék el; de a tanulót előbb más főnök fel ne fogadja.

4-szer. A könyvkereskedő-segédék üzletbe lépésükkor rendes szerződést kössenek, melynek lejárta előtt sem a segéd főnökét el nem hagyhatja, sem a főnök segédjét el nem küldheti.

De ha akár az egyik, akár a másik résznek elegendő oka volna a szerződést megmásítani, vagy a kikötött határidőt megrövidíteni, a felmondás egy fél évvel előbb történjék. A segédeket pedig főnökeiktől elcsalni szigorúan és az esethez képest kiszabandó büntetés alatt tilos.

5-ször. Senki sem nyerhet könyvkereskedésre jogot, a ki azt előbb annak rendje szerint kellőleg meg nem tanulta s legalább négy évet ily kereskedésben nem szolgált, s egyszersmind a különböző tudományszakokban a szerzők és iratok körül elegendő ismerettel nem bír. Azért a ki ilyen kereskedést akar nyitni, valamely cs. kir. egyetemen megvizsgálandó és képességéről bizonyítványt kell felmutatnia. Azonkívül ki könyvkereskedést akar kezdeni, elegendő pénzalapot mutasson ki, és pedig: Pozsony szab. kir. városában legalább 500 forintot, míg más helyeken, a hol valamely könyvkereskedő megtelepedni és kereskedni akar, a legfelsőbb cs. kir. határozat kinyerése után, e helytartótanács szabja meg az alap összegét, melynek felét maga a tulajdonos, másik felét pedig elegendő jótállás kell, hogy biztosítsa.

6-szor. A könyvkereskedés sehol se szorítottassék a könyvkereskedők bizonyos számára, de szükség nélkül ne is sokasítottassék, ha azonban valaki újat akar kezdeni, arra a helytartó tanács engedélye lesz kikérendő. Valamint a jogosított könyvkereskedőknek és özvegyeiknek is szabadságukban áll a már megkezdett üzletet akár személyesen folytatni, akár fiukra, — ha ez a felsorolt kellékekkel bír — vagy, a felsőbbség engedélyével, segédjükre átruházni, kivéve azon esetet, ha a kereskedés különös szabadalom gyanánt csak egy személy részére engedélyezett volt.

7-szer. A könyvkereskedőknek szabadságában áll bárminő könyvekkel (kivéve a tiltottakat) kereskedni: következőleg akár kötött, akár kötetlen, új vagy régi könyvekkel, ércbe metszett

képekkel, földabroszokkal, nemkülönben nyomathatnak és vehetnek könyveket másoktól. A közönség nagyobb kényelme végett azonban nemcsak a könyvkereskedőknek, hanem másoknak is megengedtetik némi kereskedés régi, bekötött könyvekkel, miért is ilyenek elárusítására a nyilvános kereskedéseknek bizonyos száma határoztatik meg, nemcsak Pozsony sz. kir. városában, hanem más városokban is, azonkívül az ilyen kereskedőknek új könyveket árulni, vagy ilyeneket kiadni, elkobzás terhe alatt tiltatik.

8-szor. Hasonlóképen tiltatik az erre nem jogosítottaknak a városokban, mezővárosokban és falukon könyvkereskedést üzni, a nyomdászok és könyvkötők is tartózkodjanak minden ilyenmü kereskedéstől, kivéve a mire eddig is jogosítottak voltak, úgy mások is, és pedig annyival is inkább, miután ellenkező esetben az illetéktelen eladásra szánt készlet, ha megtaláltatik, el fog koboztatni, a jogosított könyvkereskedőknek, kérésükre, karhatalom adatni, a feladónak egy harmad kiszolgáltatni fog, az ismételten rajtakapott törvényszegők pedig ezenfelül még érzékenyen meg is fognak büntettetni.

9-szer. Az idegen könyvkereskedők, miután az örökös tartományok évenként előforduló vásárait meglátogatták, annak elmultával, az elkobzás büntetése alatt többé ne áruljanak, hanem a megmaradt könyveket vagy más városokba, vagy a kültartományokba szállítsák, vagy a nyilvános vásári raktárakba, akár pedig egyes boltokba is, a helybeli könyvkereskedők által lezáratva, tegyék le a legközelebbi vásárig.

Joguk van a könyvárusoknak a kereskedésükbe veendő könyvek részére nyomtatási engedélyt kérni, s ha az engedély megadatott, az örökös tartományok egy könyvkereskedőjének sem engedtetik meg a szabadalom tartama alatt az ilyen könyvet, akár toldásokkal, akár a nélkül, kinyomatni, vagy annak itthon vagy kint nyomtatott példányait árulni, és pedig elkobzás vagy más a szabadalomban megjelölt büntetés alatt.

11-szer. A könyvárusok személyes és vagyoni ügyei szokott bíróságuknak, — könyvkereskedési ügyei pedig a helytartó tanácsnak rendelkezése alá tartoznak.

12-szer. Az árveréseknél jogában áll az illetékes joghatóságnak esküdt becselőket választani a könyvárusok közül s ezek

által hajtani végre a becslést és nyilvános elárusítást, ugy azonban, hogy hivataluk elvesztése mellett tilalmas az általuk végrehajtott elárusításnál maguk vagy mások számára vásárolni.

13-szor. Szabadságában áll tehát a könyvkereskedőknek saját könyveikre árverést tartani, de ugyanazok az ily elárusításnál semmi elsőbbségi joggal sem bírnak, még akkor sem, ha az özvegy, vagy a ki a kereskedést átveszi, a készletnek csak egy részét akarná ily módon eladni.

14-szer. A nagyobb helyeken, hol több könyvárus van, ezek közül két, évenként változó, előljáró rendeltessék ki, a kisebb helyeken pedig, a hol háromnál többen nem volnának, közülük az egyik tétessék ugyanolyan időtartamra, felváltva, előljáróvá. S ez nemcsak a kisebb bajokat és hiányokat intézze el, de ezen rendelet megtartására is ügyeljen, s bármely felmerülő áthágást azonnal jelentsen fel a felsőbbbségnek.

Pozsonyban, augusztus 13-án 1772. évben.

Ezen rendelet azután megküldetett a megyékneknek, városoknak és kerületeknek, nemkülönben az egyházi hatóságoknak is. ¹⁾

1) Tisztelt czikkiró ur közlésének kiegészítésére érdekesnek tartjuk Kovachich Márton: Repertorium Manuscriptorum in expeditione historico-litteraria annorum 1810—12 confectum (a M. Nemz. Muzeum könyvtárában. fol. lat. 139.) czimű kéziratából (152 l.) itt azon kormányrendeletek czimeit felsorolni, melyek a XVIII. századbeli hazai könyvkereskedés történetére vonatkoznak: 1. A. 1730°. Librorum revisionis et censurae intuitu emanatum normale Intimatum. 2. 1770°. Librorum Christianorum Quaestus Iudaeis interdictus. 3. 1771°. Ad typographiam assumendis pro tyronibus hisque successive elibertandis ac sodalibus deserviens ordo pro observatione communicatur. 4. 1771. Iudaei ab omni questu librorum christianorum tam novorum atritorum eorumdemq. ex alienis provinciis inventione sub poena confiscationis inhibiti. 5. Biblio polis et typographis gremialibus ad qualia nam et sub quibus titulis imprimi solita Calendaria privilegia regia concessa sint, informatio praestanda. 6. Calendaria exera quae utiles et memoria dignas materias in se continent, per censuram praeve approbata, non aliter quam ex missis mensibus et diebus venui exponenda. 7. 1776. Calendariorum impressionis et venditionis in merito emanata b. resolutio. 8. 1777 Calendariorum in Regno hoc imprimendorum intuitu norma per suam Majestatem statuta. Mindezen rendeletek a hazai hatóságok levéltáraiban s az országos levéltárban is őriztetnek s bizonytságot tesznek arról, hogy a hazai könyvkereskedés és könyvnyomdászat történetének alapos megírásához a levéltári anyag felhasználása mulhatlanul szükséges.